

Doubrava - procházka údolím

 CHOTĚBOŘ

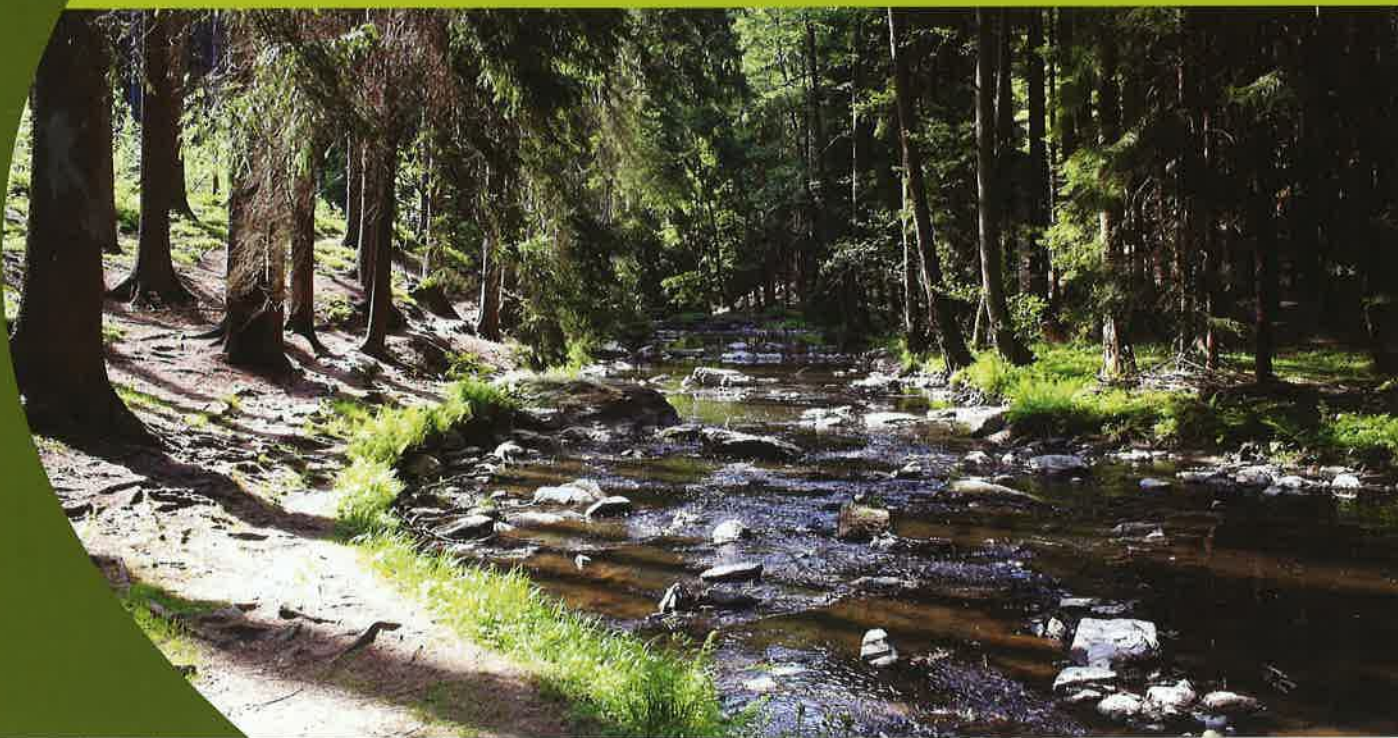
Řeka Doubrava

Řeka Doubrava má více pramenů. Jako hlavní je označován potok pramenící v rašeliništích jižně od Radostína, který napájí rybníčky Doubravníček a Doubravník na Žďársku. Tok řeky usměrňuje u obce Pařížov přehrada vybudovaná v letech 1910–1913. Hráz je technickou památkou. Mimo krásné Údolí Doubravy u Chotěboře řeka protéká i malebným tříkilometrovým úsekem mezi Ronovem nad Doubravou a Mladoticemi, zvaným Chittussiho údolí. Doubrava ústí do řeky Labe v Záboří nad Labem a její délka činí 90 km.

Údolí řeky Doubravy

Pojďte se s námi vydat na procházku přírodní rezervací Údolí Doubravy, která se nachází mezi Bilkem a bývalým Horním mlýnem u Chotěboře. Od 24. dubna 2012 se tato lokalita řadí do Národního geoparku Železné hory, jehož je jižní branou. Jedná se o nejmalebnější a nejpůsobivější místo v okolí Chotěboře, které sem každý rok láká velké množství turistů. V dávné minulosti jej podél puklin v tvrdých rulách vyhloubil vodní tok. Dodnes jeho činnost pokračuje, o čemž svědčí místy divokost řeky a její stálá proměna po každé „velké vodě“.

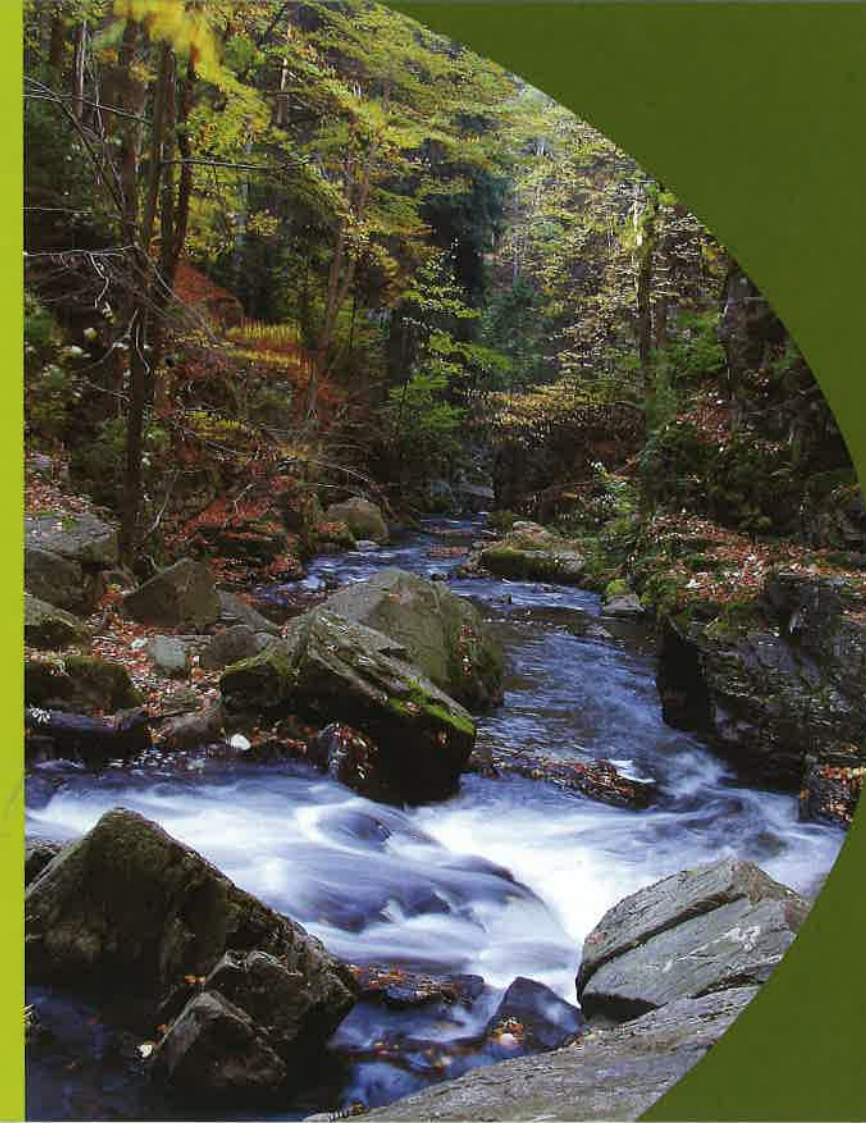
Vznik rezervace

Rezervace byla vyhlášena v roce 1986 a je součástí Chráněné krajinné oblasti Železné hory. Zaujímá rozlohu 92,1 ha.

Důvodem vyhlášení je ochrana říčního údolí s množstvím různorodě utvářených skal a povrchových jevů doprovázených přírodě blízkými lesními společenstvy a s výskytem řady ohrožených a chráněných druhů rostlin a živočichů.

V roce 1993 zde byla otevřena naučná stezka, která je 4,5 km dlouhá, překonává výškový rozdíl 83 m a je turisticky středně náročná.

Jejímu otevření předcházela stoletá historie oblíbeného vycházkového cíle, jak dokládá průvodce J. V. Neudoerfla sepsaný v roce 1892. Překvapivě tedy nepůsobí ani její následné pojmenování Herrmannova stezka nebo Stezka Ignáta Herrmanna. První rekonstrukce byla provedena v roce 2000 a podíleli se na ní členové základních organizací Českého svazu ochránců přírody v Chotěboři a v Nasavrkách, Správa chráněných krajinných oblastí ČR a Správa Chráněné krajinné oblasti Železné hory. Zatím poslední úprava stezky proběhla v roce 2014. Během ní byly kompletně zrekonstruovány přístupové trasy na vybraných úsecích a instalovány nově pojaté informační panely.

Příroda v údolí

Naučná stezka sleduje tok řeky Doubravy, která mezi Bilkem a Horním mlýnem u Chotěboře protéká kaňonovitým zalesněným údolím a vytváří malebná i divoká zákoutí s balvanitým řečištěm a četnými peřejemi. Stezka nás seznámí s řadou zajímavých geomorfologických jevů (jako jsou skalní věže, puklinová jeskyně, vodopád, obří hrnec či kamenné moře) i s typickým rostlinstvem a živočištvem. Zdejší skalní útvar, 40metrová Hradní stěna, nad lávkou (Sokolohrad) je oblíbeným cílem horolezců již od roku 1944. Tomuto sportu je možné se zde věnovat ve stanovených obdobích, daných řádem přírodní rezervace.

Na svazích kaňonu se uchovala přírodě blízká lesní společenstva – od reliktních borů po suťové lesy s javorem klenem. Na mnoha místech zde přirozeně rostou jedle bělokoré. Z bylin je nápadná fialově kvetoucí a vonící měsíčnice vytrvalá či růže převislá. V olšínách podél řeky lze pozorovat bledulí jarní a prvosenku vyšší. Na horních hranách skal, na osluněných místech, rostou druhy světlo- a teplomilné, jako např. klinopád obecný či smolnička obecná. Ve stinném a vlhkém údolí jsou výborné podmínky pro výskyt mnoha druhů mechorostů a lišejníků. Ve vodním toku žije rak říční, střevle potoční a na kamenech sbírá a loví potravu skorec vodní a konipas horský.

K řece Doubravě se nemusíme nutně vypravit pouze v teplých měsících. I v zimě stojí tiché údolí ležící v Železných horách za návštěvy. Zasněžené stromy a zamrzlá řeka dodávají krajině snivý nádech. Nejkrásnějším místem kaňonu je Koryto, místo mezi 15 m vysokými skalami, kde se tvoří nádherné ledopády – stovky dlouhých rampouchů.

Údolí Doubravy je prostě stejně krásné, i když jiným způsobem, v každé roční době.

Zastávky na naučné stezce

Na naučné stezce se nachází celkem jedenáct zastávek, které jsou opatřeny informačními tabulemi. Zde je jejich výčet směrem od Chotěboře proti proudu řeky Doubravy:

1. **Za dobrodružnou výpravou kaňonem Doubravy;**
2. **Historie delší, než by kdo čekal;** Horní mlýn rodištěm Ignáta Herrmanna; Herrmannova stezka údolím Doubravy;
3. **Řeka – nosič vody i kamene;** Splavením kamenů vznikl ostrov; Říční náplavy utváří údolní nivy;
4. **Čistá voda přeje životu;** Kamenný potok – čistá bystřina; Chrostíci – všudypřítomní obyvatelé řeky;
5. **Řeka mění svůj směr!;** Říční meandr; Nešťastný vodník utopený v Točitém víru;
6. **Les všude kolem nás;** Lesní společenstva; Od moří k lesům;
7. **Moře nejen slaná, ale i kamenná;** Kamenné moře; Kameny žijí vlastním životem;
8. **Za poustevníkem na vyhlídku;** Čertův stolek; Pověst o poustevníkovi;
9. **Dříve sokol, dnes výr?;** Sokolohrady; Ptáci;
10. **Bez geologie to nepůjde;** Po čem šlapete?; Koryto u vodopádu; Geopark Železné hory;
11. **Za dobrodružnou výpravou kaňonem řeky Doubravy.**

Úvod před samotným výšlapem

Nyní se již vydáme na samotnou cestu do údolí. Jelikož se jedná o chráněné území, musíme mít na paměti, jak se v takovém prostředí chovat.

V některých místech je velmi příkrý sráz do údolí a cesta často vede po kluzkých kamenech. V blízkosti divoké řeky je proto nutné mít se opravdu na pozoru a nezapomenout na vhodnou a pevnou obuv!

Údolí je pohádkové a tajemné a možná právě proto vedlo odedávna ke vzniku nesčetných lidových pověstí. Ty se váží k jednotlivým místům, která budeme postupně míjet. Jak to tak bývá, nekončí zdaleka všechny dobře, ale takový je život sám. Náš výlet k řece Doubravě vždy nějakou zajímavou pověstí zpestříme.

Řeka Doubrava, místními a jejími obdivovateli laskavě zvaná Doubravka, měla a má mnoho příznivců. Svoji krásou a malebností inspirovala malíře, připomeňme si Antonína Chittussiho, Antonína Slavička či Jindřicha Pruchu.

V literatuře její povodí zmapovala paní Marie Hrušková ve třídílném svazku Tam, kde teče Doubravka, v publikaci Krajinou řeky Doubravy nebo v Toulavé knížce. Josef Václav Neudoerfl v 19. století napsal vlastivědné příručky Průvodce Doubravským údolím a Doubravka, obraz cestopisný. Takto v ní popisoval milovanou řeku: „*Břehy spadají namnoze kolmo k řečišti, zvyšují se, rostou, sestupují se tisíce řeku, opět prchají od ní, odkloňují se, aby jí zakrátko znova stěsnaly v úzké koryto. Řečiště má vsudy značný spád, místy vrývá se voda hluboko pod skalní stěnu, tvoříc hluboké tůně a víry, jinde ostře se zatáčejíc naráží na ohromné balvany a ječíc rozbíjí se o ně v marném vzteku. Tu zas jako nevíňátko plyne klidně, tiše, ale sotva se obezřeš, bouří opět, skáče přes kameny, tvoří vysoké vlny, bublá hněvivě, vyplňuje celý úval, jako by chtěla ukázat, že ona jedinou jest tu paní, jedinou vládkyní.*“

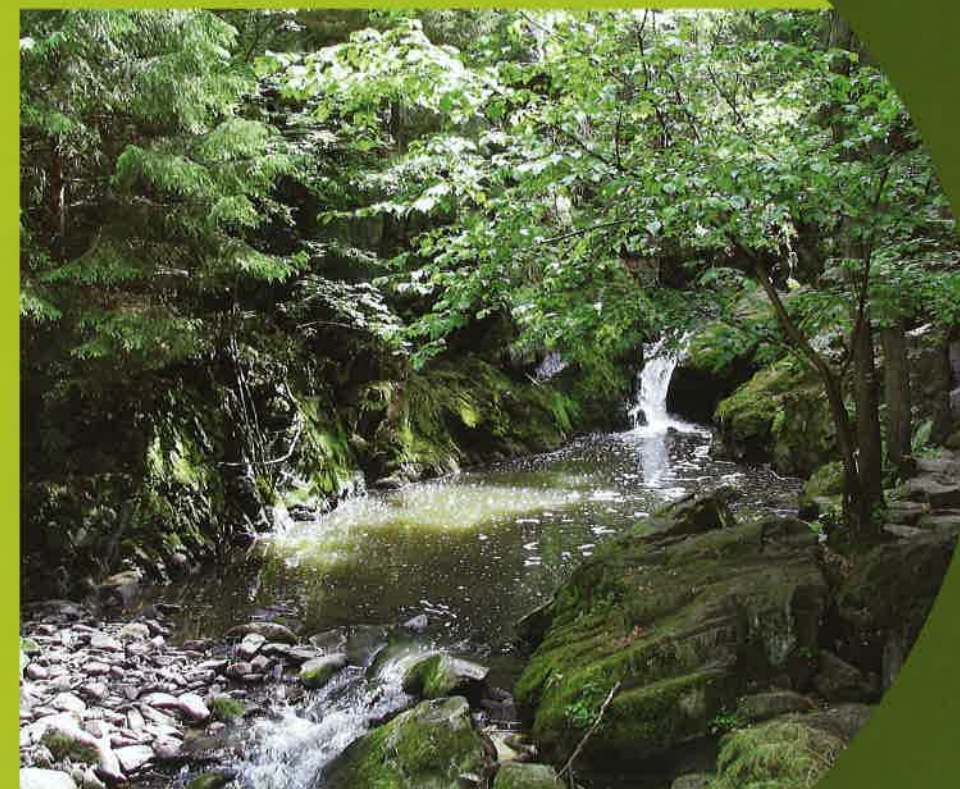
Spisovatel Ignát Herrmann vzpomíná na své rodiště v útlé knížce Z rodného hnízda. František Xaver Boštík věnoval Doubravce básnickou sbírku U zpívajících vod. Svůj citový vztah k Doubravce vyjádřili dva učitelé, kolegové, kteří působili v Krucemburku. V roce 1907 na ni napsal František Pátek chvalozpěv, hudbu k němu složil Emanuel Konfršt. Od roku 1931 jej chotěbořští skauti považují za svůj hymnu.

Hymnus Můj rodný kraj

Kde Doubravka se v stínech rodí tichá
a rosí květné lučiny,
tam duši mé se nejvolněji dýchá,
tam domov můj je jediný.

A Bůh ví, co vše lidské srdce skrývá,
toť tajemství je věčné snad,
ať rodný koutek blahem neoplývá,
má člověk přec jej z duše rád.

A rájem mohou býti kraje cizí
a v strunu zlatou mohou hrát,
kraj rodný z mysli přeci nevymizí
a člověk musí vzpomínat.

Zahájení cesty

Naše putování za přírodou začíná na chotěbořském náměstí. Odtud se po červené značce vydáme směrem na Horní mlýn. Po krátké procházce městskými uličkami Chotěboř opustíme a dále pokračujeme po cestě, která nás vede kolem kaple sv. Anny (z roku 1902). Z tohoto místa se nám nabízí krásný výhled na Železné hory. Je čas na první ze slibovaných pověstí.

Pověst o kapli sv. Anny

V dávných dobách, kdy se až k samým hradbám Chotěboře prostíral hluboký les, snad ještě prales, bydlel prý zde bohatý zeman. Měl jediného synka, kterého střežil jako oko v hlavě. Jednoho dne po obědě chlapec vyběhl na ulici hrát si s ostatními. Když se dlouho nevracel, začali ho rodiče hledat. Hledali ho po městě až do večera, ale marně. Nakonec se dozvěděli, že poslechl kamarády a odešel s nimi z města do lesa na jahody. V tu chvíli dostali rodiče strach o jediné dítě ještě větší, protože v lese bylo tenkrát mnoho

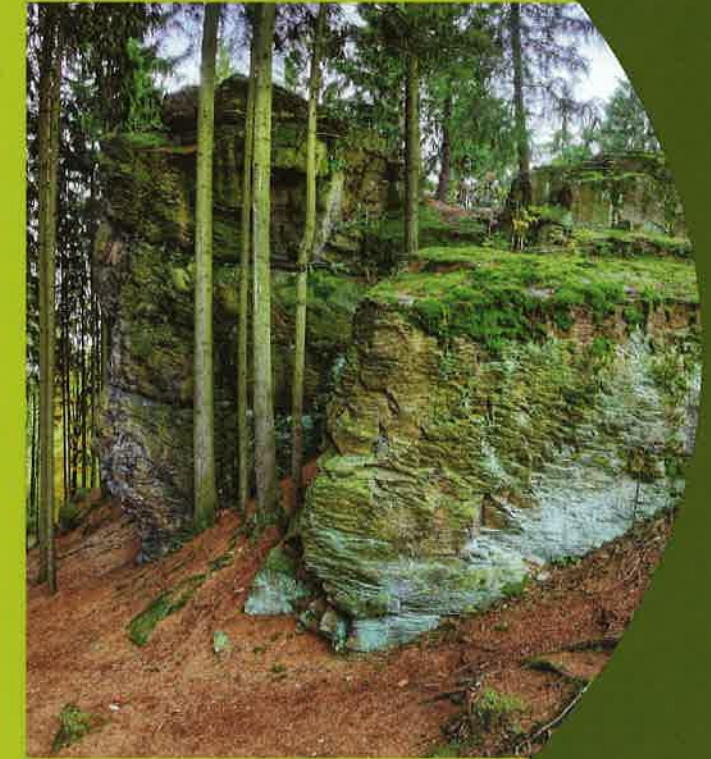
vlků a jiné divé zvěře, která působila měšťanům velkou škodu. Svolali kde koho a prohledali les ze všech stran, volali syna až do únavy, ale marně. Hledání trvalo celou noc a ráno začalo nanovo, ale opět marně. Všichni považovali dítě za mrtvé. I kdyby ho vlci nesežrali, muselo zemřít hladem.

Třetí noc se matce zdálo, že k ní přišla vážná žena, byla podobná sv. Anně na obraze v chotěbořském chrámu. Žena jí poradila místo v lese, na kterém se o svém dítěti dozví. Jakmile nastal nový den, spěchala nešťastná matka do lesa na určené místo. Chtěla nalézt alespoň mrtvolu svého jedináčka. Ale jaké překvapení! Na dně vlčí jámy našla své spící dítě a četné vlčí stopy ukazovaly, že mu byly krvelačné šelmy nablízku. Šťastná matka se radovala a děkovala Bohu. S pomocí přátel vytáhla nalezeného synka. Avšak jeho tělo bylo pokryto četnými ranami a noha s rukou byly pádem do jámy zlomeny. Rychle spěchala domů, zavolala lékaře a činila vše, aby se dítě opět uzdravilo. Nic nepomohlo. Dítě chřadlo. Nikdo jim nedával žádnou naději. Tu přišla v noci k zarmoucené matce ona paní podruhé. Poradila jí, aby chlapce vykoupala ve studánce v údolí. Žena ji poslechla. Když dítě vyndala z vody, bylo úplně zdrávo jako dříve. Z vděčnosti vykonal zeman mnoho milosrdných skutků. Nakonec dal vystavět na památných místech kaple, k nimž docházely zbožné matky na modlitbu. Právě se, že obě tyto kapličky, sv. Anny a sv. Trojice, byly založeny současně.

(Upravila Lenka Machková)

Od kaple pokračujeme podél zahrádkářské kolonie do lesa, kde míváme rulové skály zvané Koukalky. Ty získaly své jméno podle Václava Koukala, jemuž tu v 16. století patřily pozemky.

Stále po červené trase sestupujeme přes silniční serpenty dolů do údolí, k místu, kde stával Horní mlýn. Zde již začíná naučná stezka přírodní rezervace Údolí Doubravy. V říjnu roku 2012 zde byl slavnostně odhalen pamětní kámen na připomínku rodiště oblíbeného českého spisovatele a žurnalisty **Ignáta Herrmanna** (autora známých románů U snědeného krámu či Otec Kondelík a ženich Vejvara). Ten se zde ve mlýně narodil roku 1854. Kdo by si však mlynářské stavení toužil prohlédnout, úspěšný nebude. Ne, mlýn se nepropadl vlivem tajemných sil či bytostí přebývajících v údolí Doubravy zčistajasna do země. V roce 1982 bohužel vyhořel. Zbyla po něm pouze trocha zděných základů a na protější straně prostranství chátrající hospodářská budova. Tento stav by se však měl v dohledné budoucnosti změnit. V areálu Horní mlýn by mělo vzniknout komunitní vzdělávací, kulturní a turistické centrum.

O černém psu

Je tomu už dávno, co se v údolí Doubravy zjevoval černě oděný muž. Někteří tvrdili, že v těch samých místech viděli černého psa. Ale ani jeden, ani druhý prý nikomu neublížil. Odvážní lidé pátrali v těch končinách, avšak černý pes i černý muž se zjevovali pouze lidem zbloudilým. Při silnici směrem ke mlýnu na Doubravě stávala chalupa. Pěkná, čistě obilena, už z dálky vábila pozornost. Chalupník Blažek, který stavení obýval, se měl co ohánět, aby uživil rodinu a našetřil na věno svým dcerám. Ještě se slunce neprobralo z červánků, a on už byl na nohou, a dávno se klonilo k obzoru, když se vracel domů z pole s povozem taženým dvěma kravami. Den co den tak měřil svůj čas podle slunce. V životě chalupníka Blažka nebylo nic výjimečného. Až jednoho podvečera. Bylo před deštěm, tma spadla příliš brzy a z lesů zavál nepřijemný chlad. Před Blažkem se na cestě u lávky z ničeho nic objevila postava muže zahaleného v dlouhém vlajícím černém pláští. „Už jsi ho viděl?“ zeptal se neznámý tajemně. Blažek trhl opatěmi: „Koho?“ – „Psa. Černého psa!“ Chalupník zakroutil hlavou a zasmál se. Ale kdesi na dně toho smíchu dřepěla bázeň. „Víš, kde jsou uloženy poklady, zná cestu ke štěstí. Ukáže člověku něco, bez čeho pak už nemůže být.“ Černý muž si změřil chalupníka pohledem a dodal: „Ale pamatuj si, bázlivý ať se přidržíš raději svého strachu, černý pes mu nepomůže.“ A jak se neznámý objevil, tak i zmizel. Ještě dlouho tam chalupník stál s opatěmi v rukou jako přimražený. Pak zamířil domů, ale na setkání s podivným mužem zapomenout nedokázal. Práce ho přestávala těšit. Celé hodiny seděl ve chlévě a rozmlouval s kravami. „Holky, bu-

dete mít věno, o jakém se vám ani nesnilo,“ říkal jim a myslel na dcery. „Snad se dočista zbláznil,“ posteskla si Blažková susedce. „Kloudného slova nepromluví, jedině o pokladu a o černém psu blábolí.“ Za listopadových plískanic vycházel chalupník Blažek k řece Doubravě, k místu, kde kdysi stával hrad. Byl posedlý jedinou myšlenkou – potkat černého psa a nechat se zavést k pokladu. Jednoho odpoledne Blažek opět vyrazil k Doubravě. Rychle se šel, a než došel na místo, měl v patách noc. Udiveně zvedl hlavu k obloze – byla plná hvězd. Na okamžik zaváhal. „Neměl bych se raději vrátit?“ pomyslel si a srdce se mu sevřelo úzkostí. Ale v té chvíli byl cíl na dosah ruky. V křoví, dva kroky před ním, zaskvíly oči veliké jako ohnivé poklice. Pes zamířil zvolna k řece a chalupník Blažek za ním. Krok za krokem přešli úzkou lávku. Náhle se zvíře napružilo a několika skoky se vrhlo ke skále s troskami hradních zdí. Chalupník mu byl v patách. V hlubokém tichu bylo slyšet hlasitý tlukot vlastního srdce. Černý pes se zastavil a začal hrbat v mokré půdě. Mezi kousky mechu se v černé hlíně zaleskly malé zlaté mince. Blažek sáhl po pokladu. Kolik

dlouhých, nekonečných týdnů čekal na tuto chvíli! Černý pes jej však popadl za zápěstí a stiskl je dřív, než se konečky prstů mohly dotknout zlatých penízků. Chalupníkovu srdce se náhle scvrklo a mozek ovládlo zoufalství nad ztrátou pokladu, který mu černý pes nechce vydat. Chalupník stáhl poraněnou ruku zpět a zděšeně prchal cestou necestou od velkého bohatství. Znavený a vyčerpaný se nakonec ocitl na své louce. Přešel lávku, u které v létě potkal tajemného muže, který mu tak špatně poradil. Slunce už stálo nad obzorem, když se Blažek dopotácel domů. Ale nikdo ho nepoznal. Zestárnul za tu noc a ztratil svou tvář. Dlouhý čas pak chodil jako bělovlasý stařec údolím Doubravy a varoval pocestné před černým psem.

(Napsala Eva Tučková)

Vězte, že od této chvíle budete každého psa, kterého potkáte, kradmo prověřovat, zda není z rodu záhadných černých.

Než započneme samotnou procházku proti toku Doubravy, stojí určitě za to, udělat malou zacházku do Mariánského údolí. Od pamětního kamene se vydáme po zelené turistické značce na silnici, projdeme kolem zachovalého Dolního mlýnu a pokračujeme po proudu řeky ke stojaté vodní ploše rybníka zvaného Valcha. V těchto místech se odehrává další pověst.

Turistické trasy Údolím Doubravy

Kilometrůž:

Červená

Chotěboř	0 km
Horní mlýn	2,5 km
Točtý vír	3,5 km
Pod Sokolohrady	5,5 km
Bílek	8,0 km

Zelená

Pod Sokolohrady	0 km
Bílek	2 km

Výstup po modré na Čertův stolek a sestup po zelené zpátky k řece = + 0,5 km oproti trase po červené.
 Výstup na Sokolohrady = + 0,25 km.

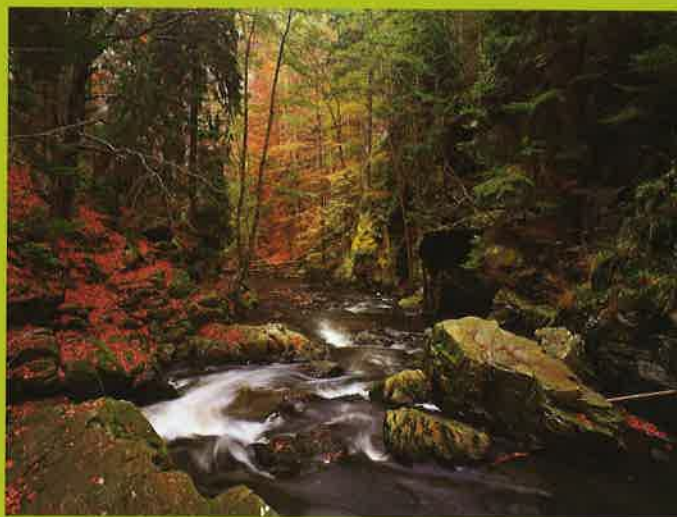
Procházka Údolím Doubravy může začínat a končit na náměstí T. G. Masaryka v Chotěboři.
 Délka vycházkové trasy: z náměstí T. G. M. do Bílku asi 8 km
 Časová náročnost: od 3 hodin (podle fyzické kondice)

Sraženy kříž

Roku 1553 koupil chotěbořský cech soukeníků místo pro valchu na řece Doubravě. Složila k namáčení sukna zhruba až do roku 1870, kdy byla na jejím místě v Mariánském údolí zřízena brusírna skla. Na skále nad brusírnou stál kříž, ke kterému se váže tento příběh. Majitel mlýna a brusírny měl jediného syna. Tomu však broušení skla k srdci nepřišlo, spíše pitím, tančením a ostatní zábavou marnil svůj čas a vlohly. A když už konečně zavítal na Valchu, místo sklářství chodil lovit. Jednou si takhle vyšel s kamarády a padl jim do oka kříž, na kterém se usadila líná vrána. Tu se začali chlapci sázet, kdo ji sestřelí. První začal brusičův syn. Zazněla rána. Ozval se vrány křik a temný praskot. Kříž se s lomozem sunul dolů. Všichni začali utíkat, pouze střelec zůstal v ohromení stát, a proto ho trám zasáhl přímo pod koleno. Zranění nebylo těžké, brzy začal chodit o holi. Tu však přidružila se další nemoc, sněť. Jeho stav se zhoršoval a nebyla žádná naděje na uzdravení. V ty chvíle si uvědomil, že to byl boží trest za jeho prostopášný život. Rozhodl se dát za svá provinění do chotěbořského kostela kříšťálový lustr, který sám vybrousí. Pracoval ve dne v noci, ve snaze dílo dokončit. V den odevzdání lustru zemřel. Brusírna v Mariánském údolí byla zničena povodní roku 1883.

(Upravili Lenka Machková a Stanislav Pavlíček)

V této chvíli se již můžeme vrátit k Hornímu mlýnu, vstoupit do údolí a pokračovat dále po červené. Ta nás povede proti proudu řeky. Při cestě údolím budeme samozřejmě neustále míjet jednotlivé zastávky naučné stezky s informačními tabulemi. Dorazíme ke **Kamennému potoku** (rozcestník), který ústí do řeky Doubravy, a poté k místu zvanému **Točitý vír** (rozcestník). V tomto místě se kříží dvě turisticky značené trasy: červená z Chotěboře Údolím Doubravy do Bílku, Sobiňova a k Pobočen-skému rybníku a modrá značka z Chotěboře přes Dolní Sokolovec, Sloupno, Štikov, Podmoklany, Sobiňov, Hlínu a Synkův kopec na Velké Dářko.

Pověst o souboji dvou vodníků na sebe nenechá dlouho čekat:

Točitý vír

Jakýsi povozník jel z Kolína do Chotěboře a dohonil na cestě pocestného, který snažně žádal, aby ho svezl. Povožník se nedal dlouho prosit a svolil. Byl rád, že si může s někým popovídat. Ve dvou přece cesta vždycky rychleji uteče. Když si však pocestného pozorněji prohlédl, začal mu být nějaký podezřelý. Drobný mužik v zeleném fráčku, z jehož šosu kape voda, s naleštěnými červenými

botkami a kloboukem s pentlemi. Kdo to jen může být? Povožník nelenil a přímo se neznámého zeptal. Jeho odpověď mu vyrazila dech. Mužik se představil jako vodník z Vltavy a svěřil se mu, že si jde vybojovat svoji ženu, kterou mu zlý vodník z Doubravy unesl. Když se blížili k Chotěboři, pozval vodník povozníka, aby se přišel na zápas podívat. Měla to být oplátka za svezení. Povožník chvíli váhal, ale nakonec zvědavost zvítězila nad strachem, a tak pozvání přijal. Vodník mu poradil, aby se usadil na některé vysoké skále a zpozodálí boji přihlížel. On sám se prý vrhne z Čertova stolku do Točitého víru, kde v chýši doubravského vodníka bude

o svou ženu bojovat. Dokud bude z vody vystřikovat bílá pěna, do té doby bude vítězit. Zbarví-li se však pěna červeně, vítězí vodník z Doubravy. V tu chvíli ať povozník na nic nečeká a vezme nohy na ramena. Jenom tak se zachrání před hněvem vodních mocností, které by ho svrhly ze skály a v hlubině o život připravily. Byl to hrozný zápas. Vlny se kupily, syčely a bičovaly skály, pěna vroubila břehy a stříkala k nebesům. Povožníka pojala taková hrůza, že by byl málem přehlédl, jak se pěna krvavě zbarvila. Když to zpozoroval, dal se na divoký útěk a za sebou slyšel jen hukot a lomoz rozbouřených vod. Od těch dob již o pražském vodníkovi neslyšel.

(Upravil Stanislav Pavlíček)

Raději přidáme do kroku, protože s vodníky není radno si zahrávat, vždy se u nich najde několik prázdných hrnečků na dušičky.

Jak postupujeme hlouběji do údolí, řeka se začíná měnit v divoký živel a skály se stávají většími a vyššími a my se dostáváme k rozcestníku „Pod Čertovým stolcem“. Právě v tomto místě, kde jsou skály nejmohutnějšími v celém údolí, se tyčí dech beroucí skalní věž s pekelným jménem. Je přece všeobecně známo, že obrovité kameny v přírodě mají ve své moci čerti a vězte, že naše údolí není výjimkou. Kdo se tedy nebojí, může po modré značce vystoupat na vyhlídku Čertův stolek. Nedaleko ní se nalézají dvě puklinové jeskyně zvané Čertova a Poustevna. Kdo nesebere dostatek odvahy, ať raději pokračuje po červené dál.

Čertův stolek

Za dávných časů bydlel prý v jeskyni nedaleko Čertova stolku zbožný poustevník, který zde trávil své dny v rozjímání a modlitbách. Poustevník přísně dodržoval všechny půsty, a to nejen ty, které stanovila církev, ale i ty, které si sám uložil. Život mu však silně

ztrpčoval čert, jenž obýval spolu s ním skály nad Doubravou. Pekelník usiloval o poustevníkovu duši, a tak se ho všemi prostředky snažil svést k porušení půstu. Kdykoli byl poustevník zeslaben půstem, předkládal mu čert nejchutnější pokrmy a nápoje. Aby mu dodal chuti, sedl si sám ke kamennému stolu, jedl s velikou chutí, mlaskal a snažil se všemožně vzbudit v poustevníkovi touhu po jídle. Ten si však ďábla nevsímal a modlením se udržoval ve zdrženlivosti. Již více než jeden rok pokoušel čert marně poustevníka, když tu se přiblížil velikonoční týden. Čert věděl, že se poustevník postívá od Květné neděle až do Hodu božího, a proto si umínil, že ho v tom čase stůj co stůj svede. Předkládal mu nej-

chutnější jídla libé vůně a nejvzácnější nápoje. Sám hodoval tak labužnicky, že musel svatý muž sebrat všechny síly, aby nepodlehл pokušení. Na Zelený čtvrtek šel poustevník ke zpovědi a k svatému přijímání. Ve zpovědi si postěžoval na ohavného pekelníka a na jeho nečisté lákání. Dobrý kněz, jemuž se poustevník zpovídal, slíbil, že ho čerta zbaví. Na Bílou sobotu spálil kněz svěcený olej, sebral posvěcený uhel a odebral se k poustevně. Tam udělal uhlem

na místě, kde čert sedával, tři kříže. Když se blížil konec půstu, vyváděl čert hůře než kdy jindy a div že poustevníka nepřiměl k porušení půstu. Ten již sahal po jídle a čert, aby mu dodal chuti, též zasedl ke svému stolku, na němž se kouřilo ze vzácných pokrmů. Sotva se však posadil na své obvyklé místo a dotknul se uhelných křížů, vyletěl jako pružina, zařval, až se skály zachvěly, z úst vysoptil oblaka dýmu a ohně a navždy zmizel. Zůstal po něm jen odporový zápach. Od té doby měl poustevník pokoj a jen Čertův stolek mu připomínal pokušení, které musel vytrpět.

(Upravil Stanislav Pavlíček)

Pokud jsme výstup na skalní věž úspěšně zvládli, pojdeme od Čertova stolku k zastávce Sokolohrad. Zelená turistická značka nám velí překonat řeku a vystoupat na skalní ostroh. Z něho se nabízí výhled do zalesněného údolí. S trochou fantazie si dokážeme představit, že tu kdysi stával hrad Sokolov, který sloužil jako sídlo lapků. (Vznikl patrně v druhé polovině 12. století a v roce 1437 je již uváděn jako pustý.) Bohužel se nám dochoval pouze díky vyprávění, jak se sami hned na vlastní oči přesvědčíme. Dnes z něj totiž zůstaly jen valy a vyvýšenina, která patrně ukrývá základy věže. Pozoruhodné je i vyprávění o tom, že byl Sokolov s Chotěboří spojen podzemní chodbou, ústící poblíž kaple sv. Anny. Za Horním mlýnem se totiž nachází podobná chodba, o níž se vedly pouze dohady, zda vede k Sokolovu, a to do té doby, než na počátku dvacátých let 20. století podnikla skupina nadšenců v čele s předsedou Klubu československých turistů Čeňkem Houbou průzkumnou akci. Při ní zmíněnou chodbou urazili 36 metrů, narazili na drobné krápníky (stalaktity) a další již nepřístupný vchod. Výsledek svádí k prohlášení, že akce Čeňka Houby byla „na houby“, ale za pokus a s ním spojený adrenalin to určitě stálo!

S místem se pojí i další pověst. A co by to bylo za pověsti, kdyby se alespoň v jedné z nich neobjevila láska. Vždyť bez ní by se lidský život jevil jen jako bezútěšná snůška všedních, starostmi protkaných dní.

O Sokolohradu

Pan Mikuláš, bohatý pán na Chotěboři, ne-
lpěl tolik na majetku jako na své jediné dceři
Polyxeně. Po léta marně čekal na dědice, a když
už se všech nadějí vzdal, porodila mu žena dceru
a zaplatila za ni životem. Otec ji střežil jako oko
v hlavě. Než se však nadál, byla z jeho dcery půvabná
dívka a nadešel čas uvést ji do společnosti a poohléd-
nout se po vhodném ženichu. Před cestou na slavnost
u bohatého velmože řekl pan Mikuláš Polyxeně: „Měj na
paměti, že ti ženicha vyberu sám! A nevyberu ti špatně, to
mi věř. Bav se, ale nic víc! A lichotivým slovům nevěř!“ Polyxena
věděla, kdy může otci odporovat a kdy má mlčet. Po-
nořila bradu do kožešiny a myslela si své. Když vstoupili do
prostorné síně čadivých světel, představení nebralo konce.
Pak Polyxena tančila a otec se usmíval. Byl s tanečnicí spo-
kojen.

Noc se blížila k půlnoci a Polyxena se už chvíli neusmívala.
Neznámý mladík uhrančivých očí zmizel ze sálu. Zmizel! Do-
volil si vtrhnout do jejího srdce a zmizet neznámo kam. „Kdo
byl ten černý rytíř?“ zeptala se Polyxena otce. „Chudý ry-
tíř není partie pro tebe!“ odsekl otec. „Kdo ví, kde se tu
vzal? Tomu tě nedám. Nikdy!“ Polyxena celé dny mysle-
la na mladého rytíře. Věděla už, že se jmenuje Heř-
man a je nejmladším synem vladyky ze Sokolova,
hrádku, který stojí na vysoké skále nad řekou
Doubravicí. Nikdy v těch místech nebyla, byť

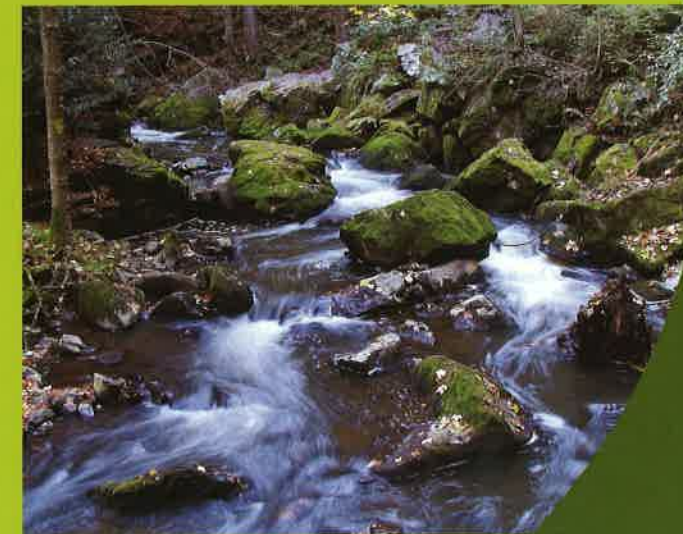
neleželo daleko od Chotěboře. Otec se tomu hrádku při společ-
ných vyjížděcích vyhýbal. Jednou si opět vyjeli s otcem na obvyk-
lou projížďku. Slunce už vysušilo z polí sníh, koně klusali vedle
sebe. Tu se jim za zády ozval cval koňských kopyt. Byl to jen mžik

a odvážný jezdec uháněl pryč s Polyxenou v náručí. Marně jej pan
Mikuláš pronásledoval. Polyxena únosce okamžitě poznala. Mís-
to, aby se bránila a volala o pomoc, ovinula paže kolem Heř-
manovy šíje. Když se za nimi zavřela brána hrádku, řekl Heřman
Polyxeně: „Miluji tě od prvního spatření. Ale když si mě neoblíbíš,
můžeš se vrátit k otci.“ Polyxena zůstala. Než se rozhodla popro-
sit otce, aby jí nebránil, pan Mikuláš přijel na Sokolov sám.
„Bud' vítán, přicházíš-li s dobrým úmyslem,“ uvítal jej starý So-
kolovec. Pan Mikuláš si přál hovořit s Heřmanem. „Přišel jsem si
s tebou a tvým otcem pohovořit o tobě a Polyxeně,“ řekl mladé-
mu Sokolovci. „Než však budeme mluvit o sňatku, chci poznat bu-
doucí domov své dcery. Ukážeš mi hrad a jeho okolí. A Polyxena
půjde s námi!“ Prohlédli si Sokolov od základů po střechu a vyšli
i ven z hrádku, aby pan Mikuláš mohl zkušeným okem válečníka po-
soudit jeho opevnění. Zastavili se na skále vysoko nad řekou. „Hrad
je postaven na opravdu dobrém místě,“ pochválil pan Mikuláš
a mocným rozmachem srazil nic netušícího mladíka do propasti.
„Můžeš se vrátit domů, ten zloduch ti už nebude bránit. Pospěš-
me si!“ řekl své hrůzou strnulé dceři a vzal ji za ruku. „Milovala jsem
ho!“ vykřikla Polyxena. „Nikam s tebou už nikdy nepůjdu!“ Vy-
trhla se otci a šílená žalem utekla zpět do hrádku. Pan Mikuláš se
vracel k Chotěboři sám. Nemohl pochopit, že pod skálu nepo-
hřbil nenáviděného únosce své dcery, ale její srdce a své štěstí.
Polyxena zůstala na hrádku, který se přes noc stal doupětem lou-
peživých rytířů. Sokolovci vyjžděli z hradu na černých koních
a přepadali dvory a vesnice pana Mikuláše. Brali, co jim padlo
pod ruce. Neznali slitování. Tak spláceli panu Mikuláši dluh za Heř-
mana.

(Napsala Marta Urbanová)

Ze Sokolohradu můžeme
dojít po zelené značce okolo
Veselé skály až do vsi Bílek. Láka-
vější je však pokračovat v procházce
podél řeky. Sejdeme tedy zpět k rozcest-
níku „Pod Sokolohrady“. Za povšimnutí stojí
nenápadná pamětní deska, připevněná na skal-
ku. Připomíná nám profesora, kněze a básníka Fran-
tiška Boštíka, jehož básně nezaměnitelně oslavují
doubravské údolí.
Navážeme na červenou značku, která nás vede přes ka-
ňon Koryto, a pokračujeme kolem velké tůně zvané Mik-
šova jáma.

Mikšova jáma

Před dávnými časy, ještě za panování králů z rodu Přemyslovců, stával tam, kde je nyní ves Bílek, zemanský dvůr nazývaný Přečhod, protože se před ním přecházelo přes řeku Doubravu. Tento dvůr patřil Jitce a Údolenovi, sirotkům po pánu z Dolan. Oba tito sirotci si svou přívětivostí a dobrotou získali brzy srdce všech, kdo je znali. Nejvíce je však miloval rytíř Jan Kokot, který byl věrným přítelem starého pána z Dolan. Po jeho smrti se stal opatrovníkem a rádcem obou sirotků. Rytíř Kokot velel strážím, která hlídala české hranice, aby zabránila vpádu nepřátel do země po Liběcké stezce. Celé okolí mu tedy muselo být poslušné. Na hradě Sokolově, níže nad řekou, vládl tehdy rytíř Mikeš. Byl to násilník a lakomec, který již dlouho toužil zmocnit se Přečhodu. Věděl, že by tam bylo nejlepší místo k zastavování pocestných a k vybírání poplatků za přechod řeky. Ukrutný Mikeš se však bál rytíře Kokota, a proto útok na Přečhod stále odkládal na dobu příznivější. Zatím přepadával pocestné a formany, které olupoval nebo na nich vymáhal výkupné. Sedlákům zajímal dobytek a kradl nebo ničil úrodu. Kdykoli ho chtěl některý sousední rytíř potrestat a přitáhl se svým vojskem k Sokolovu, zavřel se Mikeš na svůj nedobytný hrad a čekal v pohodlí, až netrpělivý a unavený nepřítel odtáhne, načež jeho hrozné řádění začalo znovu. Jednou se spojilo několik sousedních rytířů pevně rozhodnutých Mikeše zajmout

a po zásluze potrestat. Přitáhli se svými vojsky k Sokolovu a ze tří stran jej obklíčili. Čtvrtou stranou přiléhal hrad k hluboké propasti, na jejímž dně hrozivě hučela Doubrava. Mikeš byl v úzkých, ale odvaha ho neopustila. V noci se spustil se svými zbrojnoši po lanech do propasti, přepadl odzadu nepřítele, jehož pozornost byla obrácena pouze k hradu, způsobil zmatek v jeho rozespalém vojsku a snadno ho zahnal na útěk. Mikšovo řádění mohlo tedy nerušeně pokračovat dál. Zprávy o činech loupeživého rytíře z hra-

du zvaného Sokolov se donesly až ke králi, který rozkázal rytíři Kokotovi, aby Mikeše potrestal. Rytíř Kokot hned začal stavět proti Mikešovi silné vojsko a současně dal hrad Sokolov tajně hlídat, aby věděl o Mikšových plánech. Brzy mu bylo oznámeno, že chce Mikeš přepadnout dvůr Přečhod a zajmout oba sirotky, Jitku a Údoleny. Kokot se proto vypravil s částí bojovníků do Přečhodu. Zbytek vojska ukryl jako zálohu blízko Sokolova. Jakmile Mikeš se svými zbrojnoši opustil hrad, záloha mu odřízla cestu zpět. Rychlým nočním pochodem dorazili lotři k Přečhodu. Tam bylo vše zdánlivě pohrouženo do hlubokého spánku. Sotva však zahájili útok, vrata dvora se roztáhla a nádvoří zaplálo ve světle četných pochodní. Kokotovi bojovníci vyrazili na překvapené útočníky, kteří se dali na útěk ke svému hradu. Tam však již čekala Kokotova záloha. Mikšovi bojovníci brzy poznali marnost svého boje a začali odhazovat zbraně. Někteří se vrhli ze skal do Doubra-

vy, kde našli svoji smrt. Jiní se rozprchli po lesích. Jen Mikeš se sám, ač těžce zraněn, zoufale bránil obrovské přesile. Nakonec však byl přece jen přemožen a spoután. Vítězové začali prohledávat hrad, doufajíc, že naleznou Mikšovy velké poklady. Celý hrad prohledali, dokonce i zdi pobořili, ale nic nenašli. Teprve když Mikeš cítil, že se blíží jeho poslední hodina, prozradil, že skrývá své poklady v kožených pytlích v jeskyni před řečištěm Doubravy, jejíž vchod je zakryt roštím a kamením. Bylo tam nalezeno skutečně velké bohatství a podle Mikšova přání byla pak jeho mrtvola do této jeskyně uložena. Její klenba se zanedlouho propadla, zasypala mrtvolu a na tomto místě vznikla tůň, které se od té doby říká Mikšova jáma. Mikšovy poklady byly pak podle králova rozhodnutí rozděleny mezi lid a Jitku s Údolenem. Sirotci využili bohatství k založení dvou nových dvorů, které se podle nich jmenují Jitkov a Oudoleň.

(Upravil Stanislav Pavlíček)

Jedním z posledních úskalí, která nás na cestě mohou potkat a ze kterých jednomu naběhne husí kůže, je zaslechnout hejkala, a že jich v lesním porostu žije početná skupina!

Hejkalové na Doubravce

Kdysi dávno na nejvyšší jedli v lesích doubravského údolí slétávali se k tajemným po-

radám „hejkalové“, které mnozí z nejstarších lidí ještě na vlastní uši slyšeli v lese houkat. Byli to prý hejkal Vajíčko, Peroutko a Povísllo. Ti vyděsili za tmavých nocí mnoho lidí, ale nejvíce těch, kdož mívali strach v týle. Pravdu pravdivou vypravovával starý soused o svém pradědu, kterak tento se vypravil za noci se ženou na puch do lesa s vozem. Bylo před první sopotskou poutí. V pan-ském lese porazili pěknou jedli a naložili ji na vůz. Kravky měly co táhnout po špatné cestě, kterou potůčky místy měnily v bažinu. Pospíchali temnou nocí k domovu, když kdesi za nimi táhlým, smutným hlasem zahoukal hejkal. „Neozývej se,“ napomíná žena muže, ale než to dořekla, muž z bujnosti zavolal: „Hej, hej!“ Sotva doznělo zvolání, byl hejkal za vozem a snad ne sám. Houkáním zněl celý les. Vůz naráz zastavil a kola uvízla v bahně až po nápravu. Muži i ženě vstávaly vlasy hrůzou na hlavě, a i krávy se třásly strachem. V úzkosti začal soused prosit: „Panenko sopotská, pomoz, obětuju ti svíčku jako tahle voj, vyjedu-li.“ – „Ale muži, neslibuj, nemáš, zač bys svíci koupil,“ kárá jej ustrašená žena. Pálený prosebník však zlostně a pološeptem na ni zasyčel: „Mlč, nic nedám, jen když vyjedu!“ Ale nevyjel. Mordoval se i s dobyt-kem v blátě cesty do rána, až když šli první poutníci do Sopot, teprve mu pomohli – starému chamtivci – z louže. Tak se mu hejkalové pomstili.

(Upravil Václav Tuček)

Kdoví, proč se jeden z hejkalů jmenuje právě Vajíčko, že by to mělo něco společného s ko-nečnou v obci Bílek? Kam se ale potom poděl žlutek?

Z Bílku se nyní můžeme vrátit vlakem zpátky do Chotěboře nebo se vydat zpět pěšky, tentokrát po tra-se zelené. Nevede již sice kolem řeky, ale kochat se můžeme stále krásnou přírodou.

Věříme, že patříte k ukázněným návštěvníkům a přejeme vám mnoho krásných zážitků a poučení v přírodní rezervaci Údolí Doubravy.

Nabídka pro vás

Vážení a milí poutníci, v tomto okamžiku je řada na vás, probudte svoji tvořivost a napište nebo nakreslete vlastní novodobou pověst. V roce 2009 si takto pohráli pracovníci infocentra a vymysleli stolní hru s názvem Za pokladem loupežníka Mikše do doubravského údolí. Přijďte se pochlubit do Informačního centra Chotěboř, obdržíte drobný dárek a zmíněnou hru si můžete zakoupit.

Volné místo na kresbu či pověst

V roce 2013 zpracovala Městská knihovna –
Informační centrum Chotěboř, tel.: 569 626 634, 734 264 245,
e-mail: icchotebor@cekus.eu, www.icchotebor.cz

Text: Markéta Kadlecová, Renata Rejchartová a Iva Stehnová

Redakční spolupráce: Stanislav Pavlíček

Fotografie: Romolo Cicutto, Jaroslav Horák, Tomáš Hoskovec
a archiv Městské knihovny Chotěboř

Tisk: TNM Print, s. r. o., Poděbrady

Vydal: CEKUS, Tyršova 256, 583 01 Chotěboř,
v roce 2017, 2. upravené vydání